

BEGUNSTIGERSDAG 1985: DE NEDERLANDSE LANDGEIT

door E. Hazebroek, R.I.N., Broekhuizerlaan 2, 3956 ZR Leersum

Het Rijksinstituut voor Natuurbeheer, het instituut waar ik voor werk, verricht al een tiental jaren onderzoek, naar de mogelijkheden van begrazing in natuurgebieden. Gezien het toenemend aantal koeien en schapen in natuurterreinen is dit een succesvolle bezigheid. In Nederland bestaat dan ook ruim 65.000 ha van het natuurgebied uit heidevelden en graslanden, die als overblijfselen van oude cultuurgebieden een voortdurende beheer nodig hebben. Bij het uitblijven van een aangepast beheer groeien deze terreinen dicht met bomen en struiken, waarmee hun karakteristiek verloren gaat.

Het gebruik van grazers als koeien, paarden of schapen in natuurterreinen is de laatste jaren dan ook een algemeen verschijnsel. Afhankelijk van de doelstelling, de aard van het terrein, of het beoogde resultaat, wordt gebruik gemaakt van verschillende veerassen. Met zet geen heideschaap neer op een voedselrijk, zompig grasland en geen blaarkop of lakenvelderkoe op een zandige schrale hei. En als men dat ene boomgroepje nou juist zo graag wil behouden, kan men maar beter geen geiten loslaten. Want juist bij de opdracht opruimen en terugdringen bosopslag, als een soort stoottroepen, komen geiten in aanmerking. Geiten hebben namelijk in hun graasgedrag een voorkeur voor struiken en bomen, waarvan zowel het blad als de twijgen met veel animo gegeten worden. Zijn deze niet meer bereikbaar, dan wordt van de takken en de stam ook nog de bast afgeknabbeld - en is het einde van boom of struik nog maar een kwestie van tijd.

Bij het gebruik van veerassen in natuurterreinen wordt gewoonlijk gezocht naar die rassen, welke de minste eisen stellen aan de verzorging. De rassen uit eigen land genieten de voorkeur boven buitenlandse rassen, omdat zij het best zijn aangepast aan ons klimaat en de bodemgesteldheid. De geiten in Nederland behoorden tot het type landgeit, zoals men dat, weliswaar met streekvariaties, overall in Noordwest Europa aantrof. Maar in streken met meer intensieve landbouw werden de geiten grotendeels vervangen door het volgamer en makker schaap en de geiten verdrongen naar ruigere, armere, vaak rotsachtige streken. In wat grotere getale vindt men dit type nog in Noorwegen en Zweden en als verwilderde geiten in de "hills" van Groot Brittanië en Ierland.

Van het type geiten dat in Nederland voorkwam kunnen we ons een beeld vormen door de, op schilderijen en prenten uit vorige eeuwen, afgebeelde dieren. Vooral op werk uit de 17e eeuw staan geiten of bokken. Geiten en bokken worden vaak erbij gezet om een losbandige levenswijze te symboliseren, een faam die de bok aan zijn opvallend seksueel gedrag te danken heeft.

Vanaf 1400 tot 1900 verandert het type geit eigenlijk niet. Het blijkt een wat kleine, gehoornde, veelal bonte geit te zijn, waarbij de kleuren zwartbont en bruinbont overheersen. Maar ook ziet men wel geheel witte of wildkleurige geiten afgebeeld. De beharing kan zowel kort als lang zijn. De bokken zijn altijd langharig met imposante horens en vaak een echte bokkenpruik, dat is een steil voor de ogen vallende of juist fraai krullende haarlok op het voorhoofd.

Aan het eind van de 19e eeuw was het in Nederland met de geitenhouderij slecht gesteld. U weet wel, de koe van de amen noemde men hem schamper. Men was dan ook niet trots op zijn geiten, maar hield de dieren wat achteraf, haast verborgen, in donkere en vaak slecht geventileerde stallen. Van enig gericht fokstelsel was geen sprake, de dieren werden slecht verzorgd, waren hierdoor weinig productief en vertoonden gebrekverschijnselen, zoals abnormale stand en gang veroorzaakt door Engelse ziekte. Dat de Nederlandse geit een sterk ras was, blijkt wel uit het feit dat men, ondanks dit alles, toch nog wel goed gebouwde en melkrijke dieren aantrof.

In het begin van deze eeuw komt er beweging in de geitenhouderij. Overheid, provinciale besturen en Landbouworganisaties zien het nut van dit dier, omdat het met zijn vlees en melk een waardevolle aanvulling geeft op het menu van de arbeider. Men zoekt de verbetering in het invoeren van productieve, melkrijke rassen als de Saanen- en Toggenburgergeiten, en het oprichten van fokverenigingen en bokhouderijen. Er werd meer aandacht besteed aan de voeding, verzorging en fokkerij. En toen na 1911 de import van Saanen- en Toggenburgergeiten ophield, begon men het bestaande landras, met behulp van de ingevoerde geiten, om te vormen. De uiterlijke kenmerken van de landgeiten werden verguisd. Langharigheid was onzindelijk, gehoorntheid gevaarlijk, en de wat zware kop en hals zouden duiden op een lage melkgift. Kortom het type van de landgeit werd een gruwel in de ogen van de "echte" geitenfokkers en stond de fokkerij van productiedieren in de weg. Uiteindelijk ontstonden, door verdringingskruising, de Nederlandse witte geit en de Nederlandse Toggenburgergeit, naast het evenbeeld van hun Zwitserse voorouders. Melkrijk, vruchtbaar, maar hogere etsen stellend aan voeding en verzorging en het nadeel dat de zo begeerde hoornloosheid alle fokzuivere vrouwelijke nakomelingen tot kwenen, intersexen en dus onvruchtbaar maakt.

De Nederlandse landgeit verdween vrijwel geheel van het toneel. En als niet in 1958 de heer Van Bommel, toenmalig directeur van de Rotterdamse diergaarde, een bok en een geit van dit ras naar Blijdorp gehaald had, was dit typisch Nederlands landras, de bok van het leesplankje, met al zo'n lange historie, zeker verdwenen. Deze geiten kwamen uit de schaapskudde van het Goois Natuurreservaat en de herder wilde de dieren wel kwijt, omdat de bok teveel aan zijn stal vernielde. De oorsprong van dit geitenpaar of eventuele nakomelingen van voor 1958 viel niet meer te achterhalen. Wel kreeg ik later een foto in handen van een prachtige landgeitenbok, gemaakt in 1960 bij Radio Kootwijk. In Blijdorp werd met dit paar geiten verder gefokt, men noemde ze daar van meet af aan Veluwse geiten. Bij het bekijken van geiten op schilderijen vindt men echter hetzelfde type geit ook in typisch Hollandse landschappen, als wel in stallen met Drentse schapen afgebeeld, vandaar dat we de voorkeur geven aan de naam Nederlandse landgeit. De fokgroep in Blijdorp bestond gewoonlijk uit 6 tot 8 geiten, het bleken sterke vruchtbare dieren. Ik zat in die tijd, 1960, vlak bij Blijdorp op school en ging er tussen de middag gewoonlijk mijn boterham opeten, en ook na schooltijd was ik er vaak. De "Veluwse" geiten, om die term nog even te gebruiken, liepen op een wekje vlak bij de zebrastal en de bok stond wat verderop aan de ketting. Aan het eind van de middag werd de bok naar stal gebracht. De twee oppassers van de zebrastal, Dirk Steegink en Piet Borst, gingen dan vaak samen de bok halen. Dit dier was kennelijk erg bokkig want er werd dan naast de ketting aan de hals nog een extra touw om de horens geknoopt en al springend en stotend verdween dit trio dan in de stal. Als de groep te groot werd, werden de overtollige dieren opgeruimd of ook wel weggegeven. Op deze manier kwamen geiten terecht bij dhr. Van Rheenen, dhr. Cruscö en de dierentuin van Oost-Berlijn.

Het kon niet uitblijven, door de sterke familieteelt kreeg de fokgroep in Blijdorp te kampen met inteeltdepressie. Dat is de vermindering in weerstandsvermogen en vruchtbaarheid welke het gevolg is van inteelt. De dieren vertoonden dwerggroei, beenzwakte en onvruchtbaarheid. In 1969 werd deze fokgroep opgeruimd. Eén bok en twee geiten, welke niet al te zichtbaar door de inteelt waren aangetast werden aan het Noorder Dierenpark in Emmen gegeven, de rest van de fokgroep belandde bij de slager. In 1970 werd dhr. Van Wijngaarden, toen hoofd van de afdeling zoölogie van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer, door dhr. Van Bommel attent gemaakt op de Nederlandse landgeit, toen dus nog Veluwse geit genoemd. Het dier zou een waardevolle aanvulling van de beschikbare graasdieren zijn, omdat het als geen ander dier bomen en struiken kon opvreten en laten verdwijnen, waarbij dan tevens één van onze oudste rassen voor uitsterven kon worden behoed. In mei 1971, als onderdeel van het begrazingsonderzoek, werden alle toen nog beschikbare dieren naar het Rijksinstituut voor Natuurbeheer gebracht.

De geiten in het Noorder Dierenpark hadden na een behandeling met hormooninjecties gelamd, we kregen een bokje en een geitje van de heer Van Rheenen en een trio van de beer Cruscö. In totaal 7 bokken en 6 geiten. De fokgroep uit Oost-Berlijn, bleek later, bestaat niet meer. Van de bokken bleken er, door navraag van de beer Frankenbuis, drie te slecht om mee door te fokken en van de geiten bleken er twee onvruchtbaar en ging er één al vrij snel dood. Als fokdieren bleven er 4 bokken, waaronder een vader met twee zoons - en drie geiten waaronder een moeder en een dochter - tevens resp. moeder en zus van één van de bokken. Bij een röntgenonderzoek op de Veterinaire Faculteit in Utrecht bleken alle dieren te lijden aan heupdysplasie. Raszuivere doorfok bleek niet meer mogelijk.

Om het ras weer op de been te helpen werd gebruik gemaakt van rasloze geiten, drie bokken en zes geiten. Hieruit werden 2 fokgroepen gevormd, één in Leersum en één in de Mariapeel. En er werd een stamboek opgezet waarin alle dieren en hun nakomelingen werden geregistreerd. Door selectie en terugkruisen op de oorspronkelijke landgeiten werd getracht het ras weer typisch en gezond te maken.

Zeker in de beginfase moesten veel dieren worden opgeruimd. Door de ingekruiste rasloze geiten waren niet typische kenmerken als gladharigheid, Toggenburgtekening en een andere bouw of kopvorm het ras binnengekomen. Maar de fokgroep groeide toch gestaag, en naast de fokgroepen in Leersum en de Mariapeel konden nieuwe fokgroepjes worden gevormd - door geiten in fokkersleen te geven aan schaapskudden en later ook aan particuliere fokkers. Welke laatste vooral door publicaties van de Stichting zeldzame huisdierrassen attent gemaakt werden op het bestaan van dit ras. De contacten met deze meeste liefhebbers, werden naast bezoeken en telefoontjes onderhouden door een jaarlijkse bijeenkomst op het Rijksinstituut voor Natuurbeheer, waar dan gelijk de jonge bokken meegebracht, gekeurd en geselecteerd werden en de nieuwe dekbokken meegenomen.

Deze liefhebbersgroep groeide gestaag. Vooral in Drenthe - door het enthousiasme en de stimulerende aanpak van dhr. Kleine- groeide het aantal liefhebbers en geitenhouders snel. Op 8 augustus 1981 werd dan ook de "Landgeiten fokkersclub Diever en omstreken" opgericht en hier vond de eerste keuring voor particuliere geiten plaats. Een traditie die zich gelukkig heeft voortgezet, en erg stimulerend blijkt te zijn, zowel voor de fokkers, als het bestuur.

In oktober 1982 werd de "Landelijke Fokkersclub Nederlandse Landgeiten", de L.F.N.L. opgericht, om de taak van het RIN in fokbegeleiding en stamboekadministratie over te nemen. Als doel stelt deze fokkersclub zich, het in stand houden en zo zuiver mogelijk fokken van de oorspronkelijke Nederlandse landgeit. Met als grootste wens het predikaat "zeldzaam" zo snel mogelijk te laten verdwijnen. In de afgelopen twee jaar werd veel tijd besteed aan de organisatorische onderbouw van de vereniging, maar de statuten, het huishoudelijke reglement en het fokreglement zijn nu gereed en in de ledenvergadering vastgesteld en aangenomen. komende tijd zal het bestuur, maar zullen ook de leden, hun activiteit meer moeten richten op het enthousiast maken van mensen voor onze idealen. Op dit moment wordt er gewerkt aan een informatiefolder en gedacht over het maken van een diaserie, eventueel met gesproken tekst, die dan op voorlichtingsavonden en bijv. tijdens keuringsdagen of op veetentoonstellingen gedraaid kan gaan worden.

Het aantal ingeschreven geiten bedraagt op dit moment 224 dieren. Het aantal leden ongeveer 60. Er zijn twee provinciale fokkersclubs, één in Drenthe en één in Friesland. Het streven is naar den fokkersclub in iedere provincie, waarbij dan de L.F.N.L. als overkoepelend geheel fungeert. Ook zijn we zo gelukkig, door de inzet van de heer Visser uit Opeinde, over een prachtig clubblad te kunnen beschikken. Met een zorgvuldig fokbeleid en door het enthousiasme van onze leden lijkt het mogelijk dit fraaie geitenras te bewaren. Het dier is het echter ook

beslist waard zijn zeldzaamheid te verliezen, en weer een "gewone" verschijning te worden.

Mogelijk zijn er onder U toekomstige fokkers of wilt U ons werk steunen door dit landras onder de aandacht van mogelijk geïnteresseerden te brengen.